

«به نام خداوند جان و خرد»

نقش حقوق کار در اجتماع

مؤلفین:

رسول جریده

دانش آموخته دکترای حقوق بین الملل

محمد باران زهی نسب

دانش آموخته دکترای حقوق عمومی

سرشناسنامه: جریده، رسول، ۱۳۶۴-

عنوان و پدید آورندگان: نقش حقوق کار در اجتماع/ مولفین رسول جریده، محمد بارانزهی نسب.

مشخصات نشر: تهران: اندیشه سبز نوین، ۱۳۹۴

مشخصات ظاهری: نمودار (رنگی).

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۵۶۳۶-۱-۶

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

موضوع: کار-- قوانین و مقررات-- ایران

شناسه افزوده: بارانزهی- محمد، ۱۳۵۸-

رده بندی کنگره: ۱۳۹۴ ن ۴۷۴/ج ۱۷۰۵ K

رده بندی دیویی: ۳۴۴/۰۱

شماره کتابشناسی ملی: ۳۹۰۶۳۷۵

📖 نام کتاب : نقش حقوق کار در اجتماع

✍ مؤلفین: رسول جریده- محمد بارانزهی نسب

🌀 صفحه آرا: الهام سماواتیان

🌀 ناشر: اندیشه سبز نوین، ۶۶۹۷۳۲۷۷

🌀 ناشر همکار: اندیشه عصر

🌀 شمارگان: ۸۰۰

🌀 نوبت چاپ: اول- ۱۳۹۴

🌀 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۵۶۳۶-۱-۶

🌀 قیمت: ۸۵۰۰ تومان

مرکز پخش: اندیشه سبز نوین - مشعوف

تهران- میدان انقلاب- خیابان منیری جاوید (اردیبهشت)- ساختمان اردیبهشت- پلاک ۷۱- طبقه اول.

دورنویس: ۶۶۹۷۳۲۷۸

تلفن: ۶۶۴۶۳۵۱۸

www.andisheasr.com

www.bookeshop.ir

چکیده

در فرآیند تحول و تطور حقوق بشر و شناسایی نسل‌های آن، اندیشمندان و مؤلفان نسل دوم حقوق بشر را به دسته‌ای از حقوق افراد جامعه اطلاق می‌نمایند که تأمین آنها به منظور رفع نیازمندی‌های اقتصادی، اجتماعی فرهنگی شهروندان می‌باشد. در این میان حقوق اجتماعی را حقوق می‌دانند که برای حمایت از اقشار ضعیف، آسیب‌پذیر و یا آسیب‌دیده جامعه مطمح نظر قرار گرفته است. از مصادیق حقوق اجتماعی که مردم حق مطالبه آنها را از دولت متبوع خود دارند، می‌توان به حق داشتن کار، حق برخورداری از تأمین اجتماعی، حق بهداشت و سلامت و حق داشتن مسکن مناسب اشاره نمود. به دلیل اهمیتی که شناسایی حقوق اجتماعی در ساختارسازی شایسته جوامع انسانی دارد، هدف ما نیز در این کتاب، بررسی حقوق اجتماعی مردم در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. البته در کنار این هدف کلی، هدف اساسی ما این است که حق داشتن کار را به عنوان یکی از مصادیق مهم مورد بررسی قرار دهیم؛ لذا بررسی مفهوم و جایگاه حق کار در قوانین و مقررات الزام‌آور داخلی، مطالعه لوازم، محدودیت‌ها و تضمینات موجود برای این حق و همچنین انطباق این مباحث با اسناد الزام‌آور بین‌المللی که جمهوری اسلامی ایران به آنها ملحق گردیده، می‌توان به عنوان اهداف این کتاب نام برد. به منظور دستیابی هر چه مطلوب‌تر به اهداف بر شمرده، ابتدا در فصل یک کلیاتی پیرامون مفهوم و ماهیت حقوق اجتماعی، جایگاه و تضمینات آن در حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی و سپس برخی از مهم‌ترین مصادیق آن را بیان می‌نماییم. سپس در فصل دوم به بررسی مفهوم حق کار و دیگر مفاهیم مربوط به آن نظیر منع اجبار به کار پرداخته و در ادامه همین فصل، سیر تکاملی حق کار را در قوانین و مقررات کشورمان و همچنین اسناد بین‌المللی مطالعه می‌کنیم؛ و در پایان این فصل، لوازم، محدودیت‌ها و تضمینات این حق را در اسناد الزام‌آور داخلی و بین‌المللی مورد مذاقه قرار می‌دهیم.

مقدمه

تردیدی نیست که حقوق بشر را می‌توان ترکیبی لطیف از معنایی ژرف دانست که در طول عمر خود دستخوش تحولات بسیاری شده است. حقوق بشر از حقوق و آزادی‌هایی سخن می‌راند که انسانها به سبب انسانیت و کرامت خود از آنها برخوردارند و تصور وجود جوامع بشری بدون این حقوق و آزادی‌ها ره به جایی نمی‌برد.

اما اینکه حقوق بشر چه تحولاتی را پشت سر گذاشته تا به معنای نوین و امروزی خود درآمده و نیز اینکه امروزه منظور از حقوق بشر چیست، صفحات بسیاری را می‌طلبد که در این مجال نمی‌توان از آنها سخن به میان آورد. حقوق بشر سه نسل متفاوت را به خود دیده است. نسل اول حقوق مدنی و سیاسی، نسل دوم حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و نسل سوم حقوق همبستگی می‌باشد. حقوق اجتماعی به عنوان بخشی از نسل دوم حقوق بشر مجموعه استحقاق‌ها و ادعاهایی است که در راستای تأمین نیازهای مادی و پایه و بنیادین شهروندان می‌باشد. به عبارت دیگر می‌توان حقوق اجتماعی را دموکراسی اجتماعی عنوان کرد. دموکراسی اجتماعی، آن نوع از دموکراسی است که برتأمین رفاه اجتماعی ایجاد دولت رفاهی و توزیع ثروت در جامعه توسط دولت تأکید می‌نماید.

البته مناقشات و اختلافاتی، در تعریف حقوق اجتماعی وجود دارد اما علی‌رغم اختلافاتی که تعریف حقوق اجتماعی بین مولفان به چشم می‌خورد، آنچه محل اتفاق حقوقدانان است مصادیق حقوق اجتماعی می‌باشد از مصادیق حقوق اجتماعی می‌توان از حق برخورداری از تأمین اجتماعی، حق برخورداری از بهداشت و درمان، حق داشتن مسکن و کار نام برد.

البته لازم به ذکر است سوای اینکه اندیشمندان و متفکران در تأمین تضمین حقوق اجتماعی اجماع نظر دارند در تحقق حقوق اجتماعی، مقررات و مقامات داخلی بیشترین نقش را دارند با این وصف که از طریق پیش‌بینی این

حقوق در قوانین اساسی و عادی و همچنین نظارت اجرایی و قضایی بر آن است که حقوق اجتماعی در نظام داخلی نمود عملی می‌یابد اگرچه تجربه نشان داده که امور مذکور به تنهایی کافی نبوده و حمایت موازین بین‌المللی، حقوق اجتماعی ملت را مطمئن نظر قرار داده است یکی از حقوق اجتماعی ملت که قانون اساسی صراحتاً از آن سخن رانده، حق کار است. حق کار مطالبه‌ای است که فرد در قبال جامعه دارد یعنی جامعه مکلف است کار کردن فرد را به رسمیت شناسد و فرد نیز حق دارد کار شایسته را از جامعه خویش مطالبه کند.

در این کتاب حقوق اجتماعی با تأکید بر حق کار که یکی از مهم‌ترین مصادیق حقوق اجتماعی است و مسایل مرتبط با آن بررسی می‌شود.

در این ابطه لازم به توضیح است منظور از «حق کار یا حق گرفتن کار» این است که در جامعه برای همه افراد حاضر و داوطلب کار کردن، کار وجود داشته باشد تا فرد بتواند به آن اشتغال پیدا نماید در کشوری که مسأله اشتغال در آن حل نشده است و بیکاری بر آن حاکم است حق کار معنا و مفهوم ندارد امروزه حق گرفتن کار، به عنوان حقی جدا از آزادی کار و جدا از هرگونه فکر تعاون، کمک و نیکوکاری برای افراد شناخته شده است و دولت مکلف است با برنامه‌ریزی اقتصادی و اجتماعی و اتخاذ سیاست‌های حساب شده برای عموم مردم کار فراهم کند تا افراد امکان اشتغال یابند و هر چند این هدف بسیار جاه‌طلبانه است و بدون توسعه اقتصادی کافی در کشور یک امر غیرممکن می‌نماید، مع ذلک اهداف و برنامه اقتصادی و عمومی دولت باید در این جهت حرکت نماید».

با این اوصاف حق کار که جایگاه ویژه‌ای را در میان نسل دوم حقوق بشر به خود اختصاص داده است مورد حمایت قوانین و مقررات داخلی کشورها و نیز اسناد الزام‌آور بین‌المللی قرار گرفته است در نظام حقوقی کنونی کشور ما قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران حق گرفتن کار را برای افراد ملت به رسمیت

می‌شناسد و دولت را موظف می‌نماید که با رعایت نیاز جامعه به مشاغل گوناگون، امکانات عملی آن را فراهم نماید.

همچنین منشور سازمان ملل متحد نیز به منظور ایجاد همکاری اقتصادی و اجتماعی بین‌المللی احترام جهانی حقوق بشر و از جمله سیاست اشتغال و فراهم کردن کار برای همه را وجهه همت خود قرار داده و آن را برای تأمین صلح و تفاهم بین‌المللی ضروری می‌داند.

علاوه بر اینها میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در مواد (۶ و ۷)، خود به‌طور مشروح حق کار کردن را مورد بحث قرار می‌دهد و با اطمینان نظر به تمامی جوانب آن، این حق را به عنوان یکی از مصادیق حقوق اجتماعی به رسمیت می‌شناسد.

علی‌رغم تعاریفی که از حق کار ارائه گردیده، هنوز ابهاماتی پیرامون رابطه آن با مفاهیم «آزادی کار» و «حقوق کار» وجود دارد در رابطه با ارتباط معنایی حق کار و آزادی کار به طور مختصر باید اعلان داشت اصولاً حق و آزادی معانی متفاوتی دارند به گونه‌ای که مفهوم حق بیشتر از مفهوم آزادی قابل درک است بنابراین باید دقت داشت آزادی کار و حق کار مفاهیم حقوقی متمایزی هستند البته این تمایز به معنای عدم ارتباط آنها با یکدیگر نمی‌باشد، زیرا به نظر می‌رسد آزادی کار مستلزم وجود حق کار است به عبارت بهتر تا زمانی که فرد حق کار یا توانایی کار را ندارد بالطبع نخواهد توانست به آزادی کار دست یابد حق کار مطالبه‌ای است که فرد در قبال جامعه دارد یعنی جامعه مکلف است کار کردن فرد را به رسمیت شناسد و فرد نیز حق دارد همواره کار را از جامعه خویش مطالبه کند. این در حالی است که آزادی کار پس از مطالبه کار بوده و به موجب آن فرد می‌تواند هر کاری را که مناسب و دلخواه است در هر زمانی انجام دهد.

همچنین در باب رابطه معنایی حقوق کار و حق کار ذکر این نکته ضروری است که حقوق کار صرفاً آن دسته از فعالیت و کارهای تابع انسانی را مدنظر دارد

که همراه با حقوق و تکلیف متقابل بوده و عنصر اساسی آن تبعیت کارگر از کارفرما می‌باشد اما در حق کار صحبت از این است که هر کس برای بقاء زندگی باید صاحب شغل و کار باشد حال این شغل ممکن است «کار تابع» و مشمول قوانین حقوق کار باشد و یا «کار مستقل» و بدون تبعیت بوده و خارج از حاکمیت قوانین کار باشد.

علاوه بر تمامی اینها از دیگر نکات مبهم که نگارنده را به انجام این تحقیق سوق داده، بررسی جایگاه حق کار در قوانین و مقررات الزام‌آور داخلی، لوازم آن، موانع این حق و تبیین دلایل این ممنوعیت‌ها، تضمینات لازم برای تحقق آن و همچنین انطباق این مباحث با اسناد الزام‌آور بین‌المللی که جمهوری اسلامی ایران به آنها ملحق گردیده می‌باشد.

بنابراین به منظور بررسی و تبیین نکات مبهم و متغیرهایی که نگارنده را در راه رسیدن به پاسخ پرسش‌های خود یاری می‌نماید به ترتیب ذیل فصل‌بندی شده است. ابتدا کلیاتی پیرامون حقوق اجتماعی، مفهوم و مصادیق آن بیان شده سپس به بررسی مفهوم حق کار و دیگر مفاهیم مربوط به آن نظیر منع اجبار به کار پرداخته می‌شود در ادامه سیر تکاملی حق کار در قوانین و مقررات کشورمان و همچنین اسناد بین‌المللی مطالعه می‌گردد و در پایان تضمینات و محدودیت‌های وارده بر این حق و سازمандهی و شیوه‌های رعایت حق کار در اسناد الزام‌آور داخلی و بین‌المللی از نظر خواهد گذشت.

فهرست

فصل اول: مبانی داخلی و بین‌المللی حقوق اجتماعی.....	۳
بخش اول: مفهوم و ماهیت حقوق اجتماعی.....	۴
بخش دوم: حقوق اجتماعی در نظام حقوقی ایران.....	۶
مبحث اول: اسناد بین‌المللی.....	۷
مبحث دوم: قوانین و مقررات داخلی.....	۱۴
بخش سوم: تضمینات حقوق اجتماعی.....	۱۷
مبحث اول: تضمینات موجود در اسناد بین‌المللی (کمیته حقوق اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی.....	۱۷
۱- وظایف و عملکرد کمیته.....	۱۸
۲- شیوه‌های نظارتی کمیته.....	۱۹
۳- گزارش دهی دولت‌ها.....	۱۹
۴- دادخواست‌های فردی.....	۲۱
مبحث دوم: تضمینات مندرج در قانون اساسی.....	۲۳
۱- نمایندگان و کمیسیون اصل ۹۰.....	۲۳
۲- شورای نگهبان.....	۲۵
۳- رئیس‌جمهور.....	۲۶
۴- دیوان عدالت اداری.....	۲۸
۵- سازمان بازرسی کل کشور.....	۲۹
بخش چهارم: مصادیق حقوق اجتماعی در نظام حقوق اساسی ایران.....	۳۱
مبحث اول: حق داشتن مسکن مناسب.....	۳۱
بند اول: حق مسکن در اسناد بین‌المللی.....	۳۲
بند دوم: حق مسکن در مقررات داخلی.....	۳۴
مبحث دوم: حق برخورداری از بهداشت.....	۳۸
بند اول: حق مسکن در اسناد بین‌المللی.....	۳۹
بند دوم: حق مسکن در مقررات داخلی.....	۴۲
مبحث سوم: حق بر تأمین اجتماعی.....	۴۵
بند اول: حق بر تأمین اجتماعی در اسناد بین‌المللی.....	۴۶
بند دوم: تأمین اجتماعی در مقررات داخلی.....	۴۹
مبحث چهارم: حق کار.....	۵۱
فصل دوم: حق کار.....	۵۳
بخش اول: تعریف و مفهوم حق کار.....	۵۴
مبحث اول: تعریف حق کار.....	۵۴
۱- تعریف حق.....	۵۴
۲- تعریف کار.....	۵۷
مبحث دوم: مفهوم حق کار.....	۵۸
بخش دوم: مفاهیم مخالف حق کار.....	۶۰

۶۰	مبحث اول: منع اجبار به کار
۶۳	مبحث دوم: نفی بهره‌کشی از کار دیگران
۶۵	بخش سوم: تحول و تطور حق کار
۶۵	مبحث اول: نظام بین‌المللی
۶۹	مبحث دوم: نظام داخلی
۷۰	بخش چهارم: لوازم، محدودیت‌ها و تضمینات حق کار
۷۰	مبحث اول: لوازم حق کار
۷۰	بند اول: آموزش‌های فنی و حرفه‌ای
۷۳	بند دوم: آزادی تشکیل سندیکا
۷۶	بند سوم: بیمه‌های کار جمعی
۷۹	بند چهارم: حق اعتصاب
۸۳	بند پنجم: اهمیت شغلی
۸۹	بند ششم: تکلیف دولت در سازماندهی حق کار
۸۹	۱- ایجاد اشتغال
۹۵	۲- حمایت از بیکاران
۹۸	مبحث دوم: محدودیت‌های حق کار
۹۸	بند اول: کار زنان
۱۰۵	بند دوم: کار کودکان
۱۰۶	بند سوم: کار بیگانگان
۱۰۷	بند چهارم: کار اقلیت‌ها
۱۱۰	مبحث سوم: تضمینات حق کار
۱۱۰	بند اول: تضمینات در عرصه بین‌المللی
۱۱۲	بند دوم: تضمینات در عرصه داخلی
۱۱۷	نتیجه‌گیری نهایی
۱۲۱	فهرست منابع و مآخذ